

A KÉPZŐMŰVÉSZET IRÁNTI ÉRZÉK NEVELÉSE AZ ISKOLÁBAN.

A civilizált társadalom sokféle foglalkozására a legkülönbébb ismeretkörű embereket neveli az iskola, de minél többféle ismeretet közvetít, annál fontosabbak lesznek az általános műveltséget adó tárgyak, mert csak ezek révén lehet elérni, hogy a sokféle és különböző ismerettel bíró embert egységes kultúrájú társadalomban egyesítsük. Mennél jobban növekszik a praktikus ismeretek száma, annál jobban kell az általános kulturális tárgyak körét is bővíteni.

Eddig nálunk a kulturális irányú nevelés főleg a történelem, irodalom és a nyelvek oktatása útján történt. Tehát majdnem kizáróan litterális irányú volt. A formák világának, az emberi szemem keresztül közvetített kultúrájának eddig alig adott teret az iskola. Pedig ezt éppoly jogosan kívánhatjuk tőle, mint az irodalmi műveltséget. A rajztanítás nem elég a formák, főleg a képzőművészet iránti érzék felkeltésére, azonban a művészet-történet sem, mert az is inkább irodalmi természetű tantárgy lenne. A szemlélet útján való tanítás látszik a legeredményrevezetőbbnek. De miként találja meg az iskola az eszközöket az illymódon való oktatáshoz és hogyan tudja túlterhelte tantervébe azt beleilleszteni? E nehéz kérdésekre feleletet kaptam Belgiumban és ezért az alábbiakban elmondom, miként oldották meg ott az iskolákban a művészi érzék nevelését.

Belgiumban — természetesen elsősorban a városokban — minden fiú- és leányiskolai osztály évente hat ízben látogatja meg a képtárt vagy az ott levő múkincsekkal teli templomot. Már a tanév elején beosztják, hogy az egyes osztályok a tanév melyik délutánjain kerülnek sorra. Súlyt helyeznek arra is, hogy egy-egy osztály ugyanannyiszor kerüljön a modern galériába, mint ahányszor a régi képtárban volt. Ez a múzeumlátogatás útján való művészi oktatás kiterjed a nyolcadik életévtől a tizennyolcadik életévig, tehát tízesztendei tanulmányi időre, vagyis már az iskolák legalsó tagozata, a népiskola is részese benne és csak a főiskolák vannak kivéve.

E szemléltetés módját különösképen az alsó osztályokban figyeltem meg. A következőkép történik: Az osztályt (sohasem az iskolát viszik, mindig csak egy osztályt) megállítják egy kép

előtt és a tanító megkérdezi az egyik tanulót: „Mit csinál ez az ember?” Azután áttér a másik és többi alakra. Így kérdéses formájában a tanulók maguk kielemezik a kép egész cselekményét, az ábrázolt indulatokat, érzéseket, a viseleteket, dekorációt, a tájképi részt vagy architektúrát, a világitást, hogy este van-e vagy nappal stb. Mikor ezzel már az egész osztály tisztában van, akkor a tanító megmagyarázza a kép témáját. Bibliai, mitológiai, történelmi vagy életképnél tág tér van a magyarázatra. A szobrászati alkotásokat, melyekben a téma és érzés sokkal komprimáltabban van, mint a képeknél, valamint a tájképeket, melyeknek hangulatát és szubjektív felfogását nehezebb közölni, csak a felsőbb osztályoknak mutatják be, az utóbbiaknál azonban kihasználják az alkalmat, hogy a városi gyermekek előtt a szabad természet szépségeiről beszéljenek. A téma ilyen módon való ismertetése után a tanító elmondja, hogy kinek az alkotása előtt állanak. Természetesen a magasabb osztályoknál nemcsak az életrajzot mondja el röviden, pár jellemző eseményt érdekesen vagy mulatságosan kiemelve, hanem az illetőnek művészettörténeti jelentőségére is kitér.

Vigyáznak mindig arra, hogy az ilyen múzeumlátogatás egy óránál tovább ne tartson és legfeljebb három művet vesznek sorra, de az alsóbb osztályokban gyakran csak egy képpel tudnak végezni. Arra is nagyon vigyáznak, hogy az osztály megállás nélkül vonuljon keresztül a termeken és csak azon művek előtt tartózkodják, melyeket a magyarázatra kijelöltek. Ezáltal a gyermekben a többi kiállított mű iránt igen nagy kíváncsiság támad, melyet azután ő a maga módja szerint ki fog elégiteni.

A nuditások kényes kérdésével látszólag nem törődnek, azonban olyan képeket, melyeken feltűnő meztelenség van, nem mutatnak be. A gyakori múzeumlátogatásokkal a gyermek szeme mégis megszokja azt és sokkal helyesebbnek tartják már 8—12 év között hozzászoktatni, mint ha 14 éves korában pillantja azt meg először.

A bemutatandó művek sorát úgy állítják össze, hogy az első négy évben a magyarázásra legalkalmasabb műveket jelölik ki, a következő négy évben a nagy mesterek standard-műveit magyarázzák, az utolsó két évben pedig már összehasonlító módon tanítanak. Egy gótikus és egy renaissance Madonnát mutatnak be egyszerre, vagy egy stilizáló és egy naturalista mestert állítanak egymás mellé, akár egy expresszionista művel hasonlítva azokat össze. Ezzel rávezetik az ifjúságot a művészi egyéniségek és stílusok különbözőségének felismerésére és végül arra, hogy a képzőművészetnek nem a természet hű visszaadása a legfőbb célja, mint azt a képzőművészetileg műveletlenek általában hiszik, hanem a tökéletes naturalizmu-

son túl még óriási értékek és fejlődési lehetőségek vannak. Ezzel hocsátják ki az iskolából a belga fiatalságot, mintegy képesítve arra, hogy a belga művészetnek megértő élvezője és támogatója legyen.

E tíz éven át tartó múzeumlátogatásoknál azonban sohasem tévesztik szem elől, hogy nem művészettörténeti ismeretek közvetítésére szolgál, hanem a műérzék felkeltésére és fejlesztésére. Igen sok más előnye is van azonban még ezen felül. Az ottani tapasztalatok szerint ez a módszer sokkal alkalmasabb a beszéd és értelem fejlesztésére, mint az irodalmi művek tartalmi elemzése, és nagyon gyakori eset, hogy olyan tanulóknak is felkelti az érdeklődését, kik az iskolai tanítás alatt teljesen tompa közönnyel viselteknek minden iránt. Nem egy rossz tanuló az iskolai karrierje kezdődött meg egy ilyen múzeumi kikérdezésnél elért sikerrel. Egyik tanító azt tapasztalta, hogy osztályában a múzeumi látogatás napjain feltűnően csökken a betegség címén távollevők száma. A jól vezetett képelemzés bizonyos logikára és lélektani ismeretre neveli és tanítja a gyermekeket. A művek témája révén oly általános műveltségi ismeretekhez jutnak a tanulók, különösen mitológiából és történelemből, melyeknek azok is hasznát látják, kik azt az alacsonyabbfokú vagy speciális irányú iskoláikban nem sajátíthatják el. A bibliai tárgyú művek bemutatásával, minthogy Belgiumban az állami iskolákban nincs vallásoktatás, valamint a hazafias tárgyú képek bemutatásával, tekintve, hogy a munkástársadalom gyermekeinek a szocializmus következtében elég lanyha a nemzeti érzése, szép és tartós eredményeket érnek el.

De mindezeknél fontosabb, hogy Belgiumban, hol olyan mély és régi kapcsolata van a társadalom minden rétegének a képzőművészettel, ez a nevelési mód a legfőbb biztosítéka e kapocs jövőbeli fennmaradásának. Habár a régi brüggei, genti kézműiparosok késői unokáit a modern világrend a gyárak és bányák proletárjaivá tette, e szóbanrejlő ninestelenség náluk csak az anyagiakra vonatkozik. Lélekben ma is örökösei azoknak az ősöknek, kik Van Dyck, Memling, Rubens képeivel töltötték meg diplomáikat. E nehéz és durva sorban élő osztály lelkét nem engedik lesüllyedni és fogékonyágát folyton táplálják. Ott, ahol Meunier, De Groux, Laermans, Frédéric a munkának és a dolgozók ezreinek olyan monumentális emlékeket állítottak, hol egy vasöntőlegény a maga verejtékes munkájában éppoly szépségesnek, érdekesnek és hatalmasnak van ábrázolva, mint egy diadalmas hadvezér, hol az embersorsot egy munkáslakásban és a mitológia fantasztikus márványcsarnokaiban egyforma megrázó erővel találjuk megfestve, ott az ifjúság lelkében minden ember és mindenféle emberi munka iránt őszinte becsülés fog ébredni, mely lényegesen hozzájárulhat egy nemes lelki tartalom alapuló demokrácia kialakulásához.

Végül még csak annyit akarok megjegyezni e gondosan kidolgozott nevelési módszerről, hogy e múzeumi előadásokat arra képesített előadók, rendszerint tanáreberek tartják. Ha az iskolának nincs ilyen képesítésű tanerője, akkor idegen előadót vesz igénybe, azonban az előadáson mindig jelen van az osztály tanítója, illetve egyik tanára, azért, hogy később az iskolában, ha az előadás során arra alkalom adódik, feleleveníthesse a tanulók emlékezetében a múzeumban hallottakat.

Képet adva e művészeti nevelési módszerről, nem hallgathatom el azt a véleményemet, hogy annak bevezetése nálunk is kívánatos lenne. Nálunk Magyarországon csodálatos erővel virágzott ki az utolsó száz évben a magyar képzőművészet. A magyar társadalomnak minden rétege és osztálya valósággal ontotta a tehetségeket. A műérzék fejlődése azonban nem volt ilyen általános. Azoknak a száma, akiket a magyar képzőművészet megértő és élvező közönségének csoportjába sorozhatunk, a művészek számához arányítva csekély; legnagyobb részt a középosztályból rekrutálódnak, ezzel szemben műveltséggel bíró osztályainkban is feltűnően nagy többségben vannak olyanok, kik teljesen közönyösek a képzőművészet iránt. Még előnytelebbről lesz ez a kép, ha a műveltnek nem nevezhető nagy tömegeket vesszük figyelembe, pedig ezek a rétegek a képzőművészet iránti hajlamukat ismételten elárulták azzal, hogy nem egy kiváló tehetséget adtak művészetünknek és nyilván a nevelés és alkalom hiánya okozza izlésbeli teljes fejletlenségüket. Itt elsősorban a tiszta magyarságra, a falu népére gondolok. A modern gyáripár nálunk a népművészetet jóformán tönkretette. A régi formák már megmerevedtek és ha valami változást látunk is rajtuk, az már nem fejlődés, nem a nép újat teremtő művészi érzékét jelenti, hanem a gyáros izlését, aki lassankint a falu lelkivilágában is irányító hatalommá lesz. Az a naiv ősi erő, mely népművészet neve alatt karaktert és bizonyos egyöntetű díszet is adott a magyar nép életének, mely öntudatlanul is a szép táplálékát nyújtotta a benne élőknek, eltűnőben van, és a magyar falut is fenyegeti az a szürke, szomorú szabvány, mely a városi proletár életét olyan sívárrá teszi. A jólétnek az a hulláma, mely a háború óta eltelt évek alatt a magyar falukon keresztülment, izlésben rettenetes rombolást végzett. Most vagyunk azon a kritikus ponton, amikor a néplelekben még megtalálhatjuk, bár elgyengülve, a formák iránti izlést és a szemem keresztül élvezhető szépnek egész összességét még megmenthetjük számára.

Úgy a művelt, mint a műveletlen osztályok képzőművészet iránti csekély fogékonyságának egyik okát abban látom, hogy a mi közoktatásunk az utolsó században túlzottan litterális irányú volt. Az iskola szigorúan megkövetelte a magyar irodalom remekeinek ismeretét, jóformán minden más tárgy is az

irodalmi szempontokhoz alkalmazkodott és az irodalom volt a fejedelem a tárgyak között, míg nagy képzőművészeti alkotásainkkal alig törődött az iskola, sőt a tanárok nagyrésze sem volt tisztában azok nemzeti és kulturális jelentőségével. Ennek következtében az iskolából kikerülő ifjúság hajlandó volt a képzőművészetet az irodalomnál alacsonyabbrendűnek nézni, fontosságát lekicsinyelni, a jólét luxusának tekinteni és nem az emberi szellemnek és nemzeti géniusznak az irodalommal teljesen egyenrangú diadalmas megnyilatkozását látta benne.

E hiány: mielőbbi pótlása fontos feladat, mert a mind terebélyesebben fejlődő magyar képzőművészetnek életérdeke, hogy az egész magyar nemzetet osztatlanul maga mögött érezze. Különben mind szebben viruló nemzeti jellege kerülne veszélybe és egy egész nemzet mindent felölelő érzelmeinek gazdagsága helyett lokális ízlések uralma alá kerülne, melyeknek kimerítésével könnyen üres formalizmusokba hanyatlana.

Nálunk, ha az alacsonyabb néposztályból egy művész tehetsége révén kiemelkedik, akkor az ő legszűkebb hazájával, az ő nevelő környezetével való érzelmi kapcsolata örökre megszakad, mert azt, amit alkot, megértik mindenütt, az ország határain túl is, csupán otthon nem, hol legfeljebb a bámulatig tudnak felemelkedni. És a magyar művészek, kiknek révén a magyar képzőművészet ma világversenyképes, az utolsó században maguk teremtették meg éhezés, nyomorgás és hősi kitartás. árán a közönségüket, ebben vajmi kevés támogatást kaptak mástól, a magyar iskolától pedig közvetlenül jóformán semmit. A közönségnevelés nehéz és hosszú munkájában művészetünk ma különösen segítségére szorul, mert az ország összezsugorodásával és elszegényedésével megfosztkozott az anyagi erő is, mely eddig fenntartotta. Az érdeklődők számának növekedésével pedig biztosra vehető, hogy művészetünk fenntartásának anyagi terhei szélesebb és teherbíróbb körökben fognak eloszlani.

A belga módszerű művészi érzéknevelés bevezetése Budapesten, úgy hiszem, nem ütköznék különösebb nehézségekbe. A Szépművészeti Múzeum gazdag tárai a legteljesebb kiképzésre nyújtanak alkalmat. A tanári és tanítói karban is bizonyára bőven fognak akadni előadók, kiket pedagógiai gyakorlatuk, művészet iránti hajlamuk és műveltségük révén könnyű lesz rövid tanfolyamon erre a feladatra képesíteni. Nehogy az előadási időt a múzeumi látogatások zavarják, itt is be kellene vezetni azt, hogy a Szépművészeti Múzeum, úgy, mint külföldön általában, hétköznapi délután is nyitva legyen. Tekintettel arra, hogy nálunk a lakosság legnagyobb része az iskolalátogatást 10—12 éves korában abbahagyja, nehogy ezt az óriási kontingenst elveszítsük, a múzeumlátogatások már a III. elemi osztállyal megkezdendők lennének.

Sokkal nehezebb feladat ezt a reformot a vidéki és falusi iskolákban bevezetni, ahol nincs múzeum és műtárgyakat nem lehet bemutatni. Itt nincs más eszköz egyelőre, mint a vetített kép. Csupán színezett diapozitívekre gondolok, mert összehasonlíthatatlanul nagyobb hatása van a formákhoz még nem szokott szemre, mint az egyszínű képnek. A budapesti előadások tapasztalatai alapján kellene sorozatokat összeállítani, melyek az iskolák között cirkulálnak. A vidéki előadók kérdésének megoldása is több fáradságra kerül, mint a fővárosban. A falusi iskoláknál a vándorelőadó szüksége merül fel. Mindenesetre csak ott lehetne ezt a reformot életbeléptetni, ahol arra alkalmas, lelkes művészi érzékkel bíró előadó akad; ha ilyen nincs, inkább ne tartsanak bemutatásokat, mert avatatlan kézben száraz tantárggyá lenne, márpedig ezzel aligha közelíthetnénk meg a kitűzött célt. A tanítóképző-intézetekre különös figyelmet kell e reformnál fordítani, mert az onnét kikerülő tanítók sorában sok előadót nyerhetünk és a falu problémája e kérdésben könnyebb megoldást találhat az ő révükön.

E reform életbeléptetése három részletben, illetve három tanévben lenne keresztülvihető. Az első tanévben Budapesten különböző típusú iskolák különböző korú növendékeivel kellene múzeumi látogatásokat tartani, előadóul kiszemelve pár olyan tanerőt, kik műveltségük révén tanfolyam nélkül is erre alkalmasoknak találtak. Az első tanév tapasztalatai alapján kellene a szünetben megtartani az első előadóképző tanfolyamot, melyen már vidéki tanerők is résztvennének. A második tanévben Budapesten már általánosságban elrendeltetnék a múzeumlátogatás, míg a tanfolyamot végzett vidéki előadók otthon a diapositíves előadási módot próbálnák ki, melynek tapasztalatai alapján a harmadik tanévben e művészeti előadások a vidéki iskolákra is kötelezővé tétetnének, feltéve, ha előadó van.

Ez a reform sem anyagiakban, sem a tanerők és tanulók munkájában nem okoz olyan többletet, ami miatt életbeléptetésén töprengni kellene, viszont igen nagy eredményekkel kecsegtet. Az átlagos magyar műveltségnek szomszédaink felett való szupremáciáját csak úgy biztosíthatjuk a jövőre is, ha iskoláink feladatkörét olyan irányban is kiterjesztjük, amelyben ők egyelőre minket nem követhetnek. Ide tartozik a képzőművészeti nevelésnek ez a módszere is, melyben legalább fél-századig a konkurrenciájuktól nem kell tartanunk.

JESZENSZKY SÁNDOR.